

บทที่ 5

วิเคราะห์ปัญหาบางประการของผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก

5.1 ปัญหาในเรื่องลำดับของผู้ที่สามารถร้องขอ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ได้กำหนดผู้ที่สามารถร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกไว้ 3 ประเภทคือ ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย และพนักงานอัยการ โดยกฎหมายมิได้จัดลำดับว่าบุคคลใดมีสิทธิในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกก่อนหลังเอาไว้ แต่ในทางปฏิบัติศาลมักอนุญาตให้ทายาทเป็นผู้มีสิทธิดีกว่าบุคคลอื่น ดังที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยในกรณีของเจ้าหน้าที่กองมรดกหากมีทายาทแล้วเจ้าหน้าที่กองมรดกไม่อาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ ซึ่งน่าพิจารณาว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องหรือไม่ หลักเกณฑ์นี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ จะเห็นว่าการที่ศาลฎีกาตัดสินเช่นนี้คล้ายกับ กรณีที่มีพินัยกรรมแต่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (executors) ไม่เข้ารับการ probate ฎีกาข้อ 20 ของ the Non-Contentious Probate Rule 1987 (NCPR 1987)¹ ซึ่งได้จัดลำดับของบุคคลที่จะเข้ารับ a grant of probate หรือ a grant of administrators ไว้อย่างชัดเจนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งหลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์อันเป็นแนวทางเดียวกันของระบบ common law โดยศาลต้องพิจารณาสิทธิของผู้ร้องขอตามที่กฎหมายกำหนดลำดับไว้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหากศาลเห็นว่าบุคคลที่อยู่ในลำดับดีกว่า ไม่มีความเหมาะสม ศาลจะไม่ตั้งก็ได้ แต่กฎหมายไทยซึ่งเป็นระบบกฎหมาย civil law มิได้ระบุไว้เช่นนั้นโดยมาตรา 1713 กำหนดว่าผู้ใดมีสิทธิที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกเท่านั้น มิได้กำหนดลำดับว่าทายาทมีสิทธิในการร้องขอก่อนผู้มีส่วนได้เสียหรือก่อนพนักงานอัยการแต่อย่างใด ดังนั้นการพิจารณาว่าบุคคลใดสมควรเป็นผู้ร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกนั้นควรที่จะพิจารณาถึงสิทธิของผู้มีสิทธิร้องขอทั้งหลาย หากใช้เมื่อมีผู้มีสิทธิคนใดคนหนึ่งแล้วจะเป็นเหตุให้บุคคลอื่นไม่มีสิทธิดังเช่นเรื่องเจ้าหน้าที่กองมรดก ในกรณีที่มิใช่ทายาทเป็นผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกแล้วมีเจ้าหน้าที่ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกด้วย โดยศาลให้เหตุผลว่าเมื่อกองมรดกมีทายาทแล้วเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งไม่น่าจะต้องด้วยบทบัญญัติดังกล่าว

¹ Andrew Borkowski, Textbook on Succession. Second edition, (Oxford University press, 2002) pp.339.

กฎหมายของประเทศอังกฤษกำหนดลำดับของผู้ที่ร้องขอเอาไว้คล้ายกับที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดลำดับของทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดกตามมาตรา 1629 วรรคหนึ่ง ข้อดีของการจัดลำดับผู้ที่สามารถร้องขอเอาไว้ นั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจน แน่นนอน ลดปัญหาในการตีความว่าผู้ใดมีความเหมาะสมที่สุด และท่านอาจารย์ประสพสุข บุญเดช ได้กล่าวถึงปัญหาในการตีความเรื่องผู้มีส่วนได้เสียนี้ว่า “...เมื่อการกำหนดบุคคลที่มีส่วนได้เสียที่จะขอตั้งผู้จัดการมรดกยังสับสนและไม่เหมาะสมเช่นนี้ น่าจะจำเป็นต้องมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ระบุให้ชัดเจนว่า บุคคลใดบ้างที่มีสิทธิร้องขอให้ตั้งผู้จัดการมรดก โดยอาจเทียบเคียงกับ Non-Contentious Probate Rule ของอังกฤษก็ได้...”² ซึ่งกฎหมายอังกฤษกำหนดลำดับของผู้ที่มีสิทธิร้องขอไว้ชัดเจน ผู้เขียนเห็นว่ากรกำหนดลำดับ จะทำให้หมดปัญหาในการตีความ เพราะหากมีผู้ร้องขอหลายคน หลายลำดับ ศาลก็เพียงแค่พิจารณาว่าใครอยู่ในลำดับก่อน ก็มีสิทธิดีกว่า แต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อมีการกำหนดลำดับไว้ชัดเจน อาจเป็นผลให้กฎหมายขาดความยืดหยุ่นเพราะในบางกรณีแม้มีผู้ร้องที่กฎหมายกำหนดไว้ในลำดับที่ดีกว่า แต่มีเหตุบางประการที่ทำให้เห็นได้ว่า ผู้ที่มีลำดับรองลงมา มีความเหมาะสมกว่า ศาลก็จำเป็นต้องตั้งผู้ที่มีลำดับดีกว่าเป็นผู้จัดการมรดก หากคุณสมบัติของผู้ที่มีลำดับดีกว่าไม่ถึงขนาดที่ต้องห้ามมิให้เป็นผู้จัดการมรดก แม้หากพิจารณาแล้วผู้ที่อยู่ในลำดับหลังจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกว่า อนึ่งแนวคิดในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดก ก็เพื่อสามารถบริหารจัดการภาระ หน้าที่ต่างๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์มรดกให้เรียบร้อย กรณีจึงต่างจากเรื่องการกำหนดลำดับทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 ซึ่งพิจารณาตามหลักสายโลหิต ตามความใกล้ชิดกับเจ้ามรดก หากมีทายาทหลายลำดับก็ใช้หลัก “ญาติสนิทตัดญาติห่าง” ตามมาตรา 1630 แต่ในเรื่องการจัดการมรดกจะเอาแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์อันญาติมาใช้โดยตรงทั้งหมดไม่ได้ เพราะมรดกนั้นทายาทที่ใกล้ชิดอาจไม่มีสิทธิรับมรดกนั้นเลยก็ได้ เช่น กองมรดกมี 1,000,000 บาท แต่ทายาทมีสิทธิได้รับเพียง 1,000 ที่เหลือนอกนั้นเป็นเงินที่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ทายาทมีสิทธิได้รับ คงไม่สมควรที่จะให้ทายาทที่มีส่วนในทรัพย์มรดกเพียงน้อยนิดมาร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ในประเทศอังกฤษได้กำหนดลำดับชั้นของบุคคลที่จะเข้ารับการ grant of administrators สำหรับผู้ที่ยายหลังปี 1925 โดยมีได้ทำพินัยกรรม โดยกฎข้อ 22 ของ The Non-Contentious Probate 1987 (NCPR 1987) ได้กำหนดลำดับชั้นของบุคคลไว้ดังนี้

บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งมีส่วนได้เสียในกองมรดกในลำดับชั้นดังต่อไปนี้

² ประสพสุข บุญเดช, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5012/2538

- สามีหรือภรรยาของเจ้ามรดก ซึ่งยังมีชีวิตอยู่
- บุตรของเจ้ามรดก และทายาทของบุตรที่ตายก่อนเจ้ามรดก
- บิดาและมารดาของเจ้ามรดก
- พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับเจ้ามรดก และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก
- พี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกับเจ้ามรดก และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก
 - ปู่ ย่า ตา ยาย
 - ลุง ป้า น้า อา ร่วมสายโลหิตด้วยกันโดยแท้ (the whole blood) และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก
 - ลุง ป้า น้า อา ที่มีได้ร่วมสายโลหิตด้วยกันโดยแท้ (the whole blood) และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก³

แม้ว่าการกำหนดลำดับของกฎหมายอังกฤษข้างต้นจะคล้ายกับการกำหนดลำดับทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย แต่ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดทั้งสองเรื่องนี้ยังมีข้อแตกต่างกันอยู่

ในปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ควรตีความการร้องขอตามมาตรา 1713 นี้ให้เคร่งครัดเมื่อมีผู้ที่มีสิทธิร้องขอหลายราย ไม่ว่าจะกรณีที่มีทายาทหลายคน หรือมีทายาทและผู้มีส่วนได้เสียร้องขอหรือมีการคัดค้านเข้ามา ก็ควรที่จะพิจารณาสัทธิของผู้ร้องทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม การที่ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาตั้งผู้จัดการมรดกนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว โดยศาลอาจจะไม่ตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้แม้ผู้ร้องจะเป็นทายาทตามกฎหมายก็ตาม เช่นตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1523/2549 ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

³ Roger Kerridge, The Law of Succession, p . 309 – 310.

5.2 ปัญหาเรื่อง เจ้าหนี้กองมรดก

เจ้าหนี้กองมรดกจะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่ เท่าที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลฎีกานั้น ในอดีตศาลฎีกาไม่ถือว่าเจ้าหนี้กองมรดกเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้ (ฎ. 267/2524 และ 1118/2525) ปัจจุบันกลับมีแนวโน้มให้ร้องขอได้ เช่น ในกรณีที่ผู้มรณะไม่มีทายาทยอมทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้เจ้าหนี้จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (ฎ. 1695/2531ป) หากเจ้ามรดกมีทายาทเจ้านี้ย่อมบังคับชำระหนี้เอาแก่ทายาทได้อยู่แล้ว เจ้าหนี้จึงมิใช่ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก⁴

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคำพิพากษาของต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ศาลฎีกาฝรั่งเศส ถือว่าเจ้าหนี้ที่ได้รับความเสียหายเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้⁵ เช่น ลูกหนี้ของกองมรดกกำลังจะหลบหนี ทายาททราบแต่ก็เพิกเฉยหรือกรณีที่ทายาทปล่อยปละละเลยไม่เต็มใจรวบรวมหรือหาประโยชน์ให้ทรัพย์มรดกเพิ่มพูนตามสมควร ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบังคับให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกในกรณีกองมรดกมีหนี้สินอยู่มากมาย⁶ สำหรับประเทศอังกฤษนั้น แม้ในอังกฤษกฎหมายจะได้กำหนดลำดับของบุคคลที่จะเข้ารับการ probate ซึ่งการเข้ารับการพิจารณาจากศาลก็ต้องเป็นไปตามลำดับที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่หากบุคคลที่มีสิทธิเข้าพิสูจน์ก่อนมีพฤติการณ์บางประการที่ไม่เหมาะสม ศาลก็จะไม่พิจารณาถึงสิทธิของบุคคลนั้น เช่น ในคดี Shephard v Wheeler⁷ ผู้ที่มีสิทธิเข้าเป็นผู้จัดการมรดกไม่เปิดเผยข้อมูลทางการเงิน หรือเป็นบุคคลที่ล้มละลายและยังรวมทั้งบุคคลที่ผู้ตายไม่ให้ความเชื่อถือ ศาลก็จะไม่พิจารณาคณะดังกล่าวเป็นผู้จัดการมรดก ซึ่งในการกำหนดลำดับของผู้มีสิทธิเข้ารับการ probate ได้กำหนดลำดับของเจ้าหนี้ให้สามารถเข้ารับการ probate เอาไว้ หากบุคคลที่มีสิทธิในลำดับก่อนไม่ได้รับความเห็นชอบจากศาลให้เป็นผู้จัดการมรดก

⁴ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง ,คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร :นิติบรรณการ 2546),น. 267.

⁵ คู่มือศาลปารีส วันที่ 5 มิถุนายน 1891 ใน D.P.94.2.81 ใน Encyclopédie de Droit , Dolloz, Tome VII, Succession, No.1338 – 1341.

⁶ E.J. Cohn, Manual of German Law.London, 2nded, 1968.p.280 Section 627

⁷ Shephard v Wheeler (2000) The time, 15 February, In Andrew Borkowski. Textbook on Succession. pp.340.

บุคคลในลำดับต่อมารวมทั้งเจ้านี้ก็สามารถที่จะเข้ารับการ probate ต่อศาลและศาลก็อาจ แต่งตั้งบุคคลลำดับหลังรวมทั้งเจ้านี้ของเจ้ามรดกเป็นผู้จัดการมรดกได้⁸ ในการพิจารณาสิทธิ ของบุคคลที่จะเข้ารับการ probate นั้นศาลจะใช้ดุลพินิจในการเลือกบุคคลที่เหมาะสมที่สุดเพื่อ ประโยชน์สูงสุดแห่งกองมรดก

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า กฎหมายของทั้งฝรั่งเศส เยอรมันและอังกฤษ มิได้จำกัดสิทธิของเจ้านี้ของมรดกในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก แม้กองมรดกนั้นจะมีทายาทก็ ตาม

ในปัญหานี้ข้าพเจ้าเห็นว่า สิทธิของเจ้านี้ของมรดกในการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการ มรดกในกรณีที่กองมรดกมีทายาทนั้น ศาลควรจะพิจารณาถึงเหตุผลประการอื่นที่สมควรประกอบ ก่อนที่จะอนุญาตให้เจ้านี้ของมรดกร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ดังเช่น คำพิพากษาของ ศาลต่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว เพราะในบางกรณี แม้จะมีทายาทของลูกหนี้ผู้ตายอยู่แต่ทายาทผู้ นั้นไม่ยอมจัดการชำระหนี้กองมรดก หรือมีการฉ้อฉล ย่อมเป็นเหตุให้เจ้านี้ของมรดกได้รับความ เสียหายไม่ได้รับชำระหนี้ให้ถูกต้องได้และยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1523/2549⁹ ข้อเท็จจริงมี ว่า ผู้ตายมีบุตร 9 คน โดยผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ บุตรคนโตร้องขอต่อศาลให้ตั้งตนเป็น ผู้จัดการมรดก บุตรคนที่ห้าได้ร้องคัดค้าน ซึ่งโดยปกติศาลจะตั้งบุตรทั้งสองเป็นผู้จัดการมรดก

⁸ See section 20 the Non-Contentious Probate 1987 (NCPR 1987).

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1523/2549 “ กฎหมายบัญญัติเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกไว้ ใน ป.พ.พ. มาตรา 1713 ว่าการตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตาม ข้อกำหนดในพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดในพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดก ตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดกแล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร เมื่อได้ความว่าผู้ ร้องซึ่งเป็นบุตรคนโตของผู้ตายไม่ค่อยได้ติดต่อกับผู้ตาย รวมทั้งไม่ได้ไปร่วมในงานบำเพ็ญกุศล ของผู้ตาย โดยผู้ร้องพักอาศัยอยู่กับยายตั้งแต่เล็กและแต่งงานแยกครอบครัวไปตั้งแต่ปี 2509 แสดงว่าผู้ร้องค่อนข้างมีความสัมพันธ์ห่างเหินกับผู้ตาย การที่จะให้ผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกไม่ น่าจะเป็นไปตามเจตนาของเจ้ามรดกผู้ตาย กอปรกับผู้ร้องก็รับว่าทายาทผู้ตายมีความเห็น แตกต่างเป็นสองฝ่าย อีกทั้งผู้ร้องมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและไม่น่าไว้วางใจ ทำให้มีเหตุเชื่อว่าการ ตั้งผู้ร้องให้ร่วมเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายแล้ว การจัดการมรดกไม่น่าจะราบรื่นและไม่เป็นไป ตามเจตนาของเจ้ามรดกการตั้งผู้คัดค้านแต่ฝ่ายเดียวให้เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายจึงน่าจะ เหมาะสมกว่า”

ร่วมกัน แต่ได้ความว่าผู้ร้องไม่เคยดูแลเอาใจใส่เจ้ามรดก เช่น เจ้ามรดกไปอยู่ที่เชียงใหม่ 6 ปี ผู้ร้องโทรศัพท์ติดต่อไปหาเพียง 2 ครั้ง นอกจากนี้ผู้ร้องเป็นผู้ที่มีฐานะดีแต่ก็ไม่เคยช่วยเหลือเจ้ามรดกและมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและไม่น่าไว้วางใจจึงไม่ตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกร่วม โดยศาลตั้งเฉพาะผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดก

บรรทัดฐานจากคดีนี้เป็นที่ยืนยันหลักการเดิมก็คือการที่ศาลจะตั้งผู้ร้องหรือผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกนั้นเป็นดุลพินิจของศาลซึ่งแม้ว่าผู้ร้องจะเป็นผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมแต่เมื่อผู้ร้องมีพฤติกรรมที่ไม่สมควรเป็นผู้จัดการมรดกศาลก็ไม่แต่งตั้งให้ แม้จะสามารถตั้งเป็นผู้จัดการมรดกร่วมกันกับผู้คัดค้านก็สามารถทำได้แต่ในกรณีนี้ศาลก็ไม่ตั้งกล่าวคือผู้ร้องในคดีนี้มีลักษณะที่ไม่สมควรเป็นผู้จัดการมรดกในคดีนี้อย่างยิ่งประการต่อมา จะเห็นว่าในการพิจารณาศาลให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของผู้ร้องและเจตนาของเจ้ามรดกมาประกอบในการตั้งผู้จัดการมรดก

จากคดีนี้สมมติข้อเท็จจริงว่า ผู้ตายมีบุตรเพียงคนเดียวคือผู้ร้อง โดยมีเจ้าหนึ่ของมรดกเป็นผู้คัดค้าน ศาลสมควรจะตั้งผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดกยิ่งกว่ากัน หากให้ผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกย่อมทำให้เกิดความเสียหายแก่กองมรดก ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปตามเจตนาของเจ้ามรดก และการที่จะให้ผู้ร้องซึ่งมีพฤติกรรมเช่นนี้ให้ชำระหนี้แก่เจ้าหนึ่ของมรดกนั้นคงเป็นการสร้างภาระแก่เจ้าหนึ่ดังกล่าวเกินสมควรกว่าการใช้สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ทั่วไป

แม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้เจ้าหนึ่ของมรดกฟ้องบังคับเอากับทายาทลูกหนึ่ให้ชำระหนี้ได้ก็ตาม แต่เมื่อทายาทไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของเจ้ามรดกเกินกว่าทรัพย์มรดกที่ตกทอดแก่ตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1601 สิทธิของเจ้าหนึ่ของมรดกจึงมีเพียงแต่บังคับเอาจากทรัพย์มรดกที่ทายาทได้รับเท่านั้น หากทายาทที่ได้รับทรัพย์มรดกนั้นนอกจากจะมีหนี้ที่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนึ่ของกองมรดกแล้ว ทายาทผู้นั้นยังมีเจ้าหนึ่อื่นเป็นการเฉพาะตัวของทายาทนั้นอีก สิทธิของเจ้าหนึ่ของทายาทนี้สามารถฟ้องบังคับได้ทั้งจากทรัพย์ที่ตกทอดเป็นมรดกที่ทายาทได้รับและทรัพย์ที่เป็นส่วนตัวของทายาทนั้นอีกโดยไม่ถูกจำกัดตั้งเช่นมาตรา 1601 หากเมื่อมีการชำระหนี้ให้เจ้าหนึ่ของทายาทไปแล้วทั้งจากทรัพย์มรดกและทรัพย์ส่วนตัวของลูกหนึ่จนหมดสิ้น ทำให้ทายาทไม่มีทรัพย์อื่นใดอีก เจ้าหนึ่ของมรดกย่อมไม่อาจที่จะบังคับให้ชำระหนี้ของตนได้ เจ้าหนึ่ของมรดกจึงอาจได้รับความเสียหายได้ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นว่าแม้กองมรดกจะมีทายาท แต่หากมีเหตุบางประการดังที่กล่าวมาที่อาจทำให้เจ้าหนึ่ของมรดกไม่ได้รับชำระหนี้ หรือได้รับชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ในกรณีเช่นนี้น่าจะต้องถือว่า เจ้าหนึ่ของกองมรดกเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้

5.3 ปัญหาเรื่องสามีหรือภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สามีหรือภริยาโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก จะเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอต่อศาลเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่ ศาลฎีกามีแนวคำพิพากษาว่าแม้เป็นภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้ามรดก แต่ได้ทำมาหากินและครอบครองทรัพย์สินร่วมกับเจ้ามรดก เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วม ในทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกของสามีที่มิชอบด้วยกฎหมายได้ แต่ถ้าในระหว่างอยู่กินกันโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นไม่ได้มีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันเลย ก็ถือไม่ได้ว่าภริยาดังกล่าวมีส่วนได้เสียในการร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก¹⁰ แม้ว่าภริยาที่มิชอบด้วยกฎหมายจะมีใช้ผู้มีส่วนได้เสียในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก แต่ในบางกรณีภริยาที่มิชอบด้วยกฎหมายอาจเข้ามาเป็นผู้มีส่วนได้เสียในฐานะอื่นได้ เช่น เข้ามาในฐานะที่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์ เหตุที่มีส่วนได้เสียเพราะว่าผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาทที่มีสิทธิรับมรดก จะต้องระงับผลประโยชน์ของผู้เยาว์ มิฉะนั้นอาจถูกถอนอำนาจปกครองได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ภริยาที่มิชอบด้วยกฎหมายจึงอาจร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยอาศัยเหตุที่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาทที่มีสิทธิรับมรดกนี้ได้แม้ไม่มีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก¹¹

สำหรับสามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ศาลให้ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียนี้เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกรณีของเจ้าของรวมในการร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกนั้นเห็นว่า การที่ภริยาเป็นเจ้าของรวมในกรรมสิทธิ์อยู่ครั้งหนึ่งนั้น นักกฎหมายท่านหนึ่งเห็นว่า¹² ไม่น่าจะมีส่วนได้เสียในการจัดการมรดกเพราะเมื่อเจ้ามรดกตายกรรมสิทธิ์ในส่วนทรัพย์สินของเจ้ามรดกนั้นตกทอดแก่ทายาท แต่ในส่วนของภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้ถูกกระทบกระเทือนเพราะการตายของเจ้าของรวมอีกคนหนึ่งเลย และภริยาที่มิชอบด้วยกฎหมายก็ชอบที่จะจัดการทรัพย์สินรวมไป

¹⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 2095/2523 ภริยาไม่จดทะเบียนสมรสและไม่มีทรัพย์สินร่วมกัน ไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกของสามี ไม่มีสิทธิร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1973/2519.

¹² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ,คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก ,พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2548), น. 359.

ตามหลักกรรมสิทธิ์รวมตามมาตรา 1358 หรือจะจำหน่ายทรัพย์สินของตนไปตามมาตรา 1361 หรือจะขอแบ่งปันทรัพย์สินกับทายาทได้ตามมาตรา 1736 ก็น่าจะทำได้¹³ ถ้าถือตามศาลได้วินิจฉัย ก็น่าจะต้องถือด้วยว่า เจ้าของรวมในทรัพย์สินข้างขึ้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียด้วย เช่น ก เจ้ามรดกเป็นเจ้าของร่วมในที่ดินกับ ข ก ตาย ข ก็น่าที่จะมีสิทธิในการร้องขอจัดการมรดกได้ ซึ่งจะลักลั่นกับกรณีเจ้าหนี้ ซึ่งศาลตีความคำว่าผู้มีส่วนได้เสียไว้แคบมาก แต่ในกรณีของภริยาที่มีชอบด้วยกฎหมายศาลกลับอ้างหลักเรื่องกรรมสิทธิ์รวมตีความไว้กว้าง¹⁴

ต่อปัญหานี้ข้าพเจ้าเห็นว่า การที่ศาลตีความให้ภริยาที่มีชอบด้วยกฎหมายสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ หากมีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันโดยอาศัยหลักกรรมสิทธิ์รวมนั้น เป็นการตีความเพื่อคุ้มครองสิทธิในทางทรัพย์สินของบุคคลที่อยู่ร่วมกันโดยมิได้จดทะเบียนสมรส เพราะในความเป็นจริงแล้วบุคคลที่มีได้จดทะเบียนสมรสกันหากแต่ได้อยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาแล้วนั้นมีสถานะในความเป็นจริงไม่ต่างอะไรกับบุคคลที่จดทะเบียนสมรส และในอดีตตามกฎหมายไทยชายหญิงแม้มิได้จดทะเบียนการสมรส ก็ไม่ทำให้การสมรสไม่ชอบด้วยกฎหมาย สิทธิของบุคคลที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสจึงแตกต่างก็เพียงในสถานะทางกฎหมายเท่านั้น ดังนั้นศาลจึงตีความเพื่อคุ้มครองสิทธิบุคคลดังกล่าวอันเป็นบุคคลที่ในความเป็นจริงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดก ต่างจากกรณีเจ้าหนี้ที่ศาลต้องตีความอย่างแคบ วัตถุประสงค์ก็เพื่อคุ้มครองกองมรดกหากกรณีจะให้เจ้าหนี้กองมรดกสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ทุกกรณีก็เกรงว่าอาจจะเกิดการทุจริต ข้อสงสัยได้ เพราะเจ้าหนี้ก็ย่อมที่จะต้องมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ในส่วนตนแต่เพียงอย่างเดียว แต่หากจะไม่อนุญาตให้เจ้าหนี้กองมรดกร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกเลยก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ในการที่จะได้รับชำระหนี้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมจึงน่าจะต้องพิจารณาในเรื่องเจ้าหนี้กองมรดกเป็นกรณี ๆ ไป ส่วนในเรื่องความมีส่วนได้เสียของสามีภริยาที่มีได้จดทะเบียนสมรสนี้ศาลฎีกาได้ให้เหตุผลว่าสามีหรือภริยาที่จะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้นั้นต้องเป็นกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน หากไม่มีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันก็ไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เว้นแต่ภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนี้จะ

¹³ เปรียบ นุตางกูร ,คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 9 โครงการตำราและเอกสารประกอบคำสอนคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 245.

¹⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ,คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, น. 359.

เข้ามาเป็นผู้มีส่วนได้เสียในฐานะอื่น เช่น เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาทที่เป็นผู้เยาว์หรือเป็นผู้ปกครองเป็นต้น โดยถือว่าเข้ามาในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ใช่เข้ามาในฐานะทายาทโดยตรง แม้จะเป็นการร้องขอโดยอาศัยสิทธิในความสัมพันธ์กับทายาทก็ตาม¹⁵ หรือในบางกรณีแม้ว่าไม่มีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน แต่มีเหตุบางประการที่ทำให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดก เช่น อยู่กินฉันสามีภริยากันอย่างเปิดเผย เลี้ยงดูเจ้ามรดกผู้ตายและบุตรมาโดยตลอด และยังเข้าค้ำประกันในหนี้ของเจ้ามรดก ศาลเห็นว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องตั้งผู้จัดการมรดก ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 6827/2549¹⁶ คดีนี้ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ผู้ร้องได้ร้องคัดค้านและขอให้ตั้งตนเองเป็นผู้จัดการมรดก ศาลชั้นต้นได้ยกคำคัดค้านและคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก โดยเห็นว่าผู้ร้องไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายและศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น แต่ศาลฎีกาพิพากษากลับโดยให้เหตุผลหลายประการ ทั้งในเรื่องความสัมพันธ์ฉันสามีภริยาระหว่างผู้ร้องกับผู้ตาย และกรณีที่ผู้ร้องเข้าเป็นค้ำประกันในหนี้ของผู้ตาย จากคดีเห็นว่าศาลฎีกาได้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาถึงความเป็นผู้มีส่วนได้เสียของผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ไม่เพียงแต่พิจารณาสิทธิในทรัพย์สินแต่เพียงอย่างเดียว ยังได้คำนึงถึงความเหมาะสมอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ความสัมพันธ์ของเจ้ามรดกกับผู้ร้อง พฤติกรรมของผู้ร้อง และเจตนาของเจ้ามรดก เป็นต้น ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการตีความที่ถูกต้องและก่อให้เกิดความเหมาะสมในการตั้งผู้จัดการมรดก หากแต่เพียงพิจารณาเฉพาะเรื่องทรัพย์สินมาใช้ในการตีความการผู้มีส่วนได้เสียเพียงประการเดียวคงไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่ถูกต้องตามมาตรา 1713

¹⁵ เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 1973/2519. และ 587/2523.

¹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 6827/2549 นอกจากผู้คัดค้านจะอยู่กินฉันสามีภริยาอย่างเปิดเผยตามปกติธรรมดาของสามีภริยาทั่วไปแล้ว ผู้คัดค้านยังได้เข้าค้ำจุนช่วยเหลือธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ของผู้ตายโดยยอมเป็นค้ำประกันในฐานะลูกหนี้ร่วมกับผู้ตายในการผ่อนชำระหนี้ภาษีอากรที่ค้างชำระอยู่อีกด้วย ซึ่งการเป็นค้ำประกันในฐานะลูกหนี้ร่วมดังกล่าว ทำให้ผู้คัดค้านย่อมมีสิทธิที่จะไต่เบียดจากกองมรดกของผู้ตาย เพื่อต้นเงินกับดอกเบี้ยและเพื่อการที่ต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างไร้ เพราะการค้ำประกันนั้น ทั้งยังเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้บรรดาที่มีเหนือผู้ตายได้อีกด้วย ดังนั้น ผู้คัดค้านจึงเป็นบุคคลที่ถูกกระทบกระเทือนสิทธิและหน้าที่อันเนื่องจากการแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย จึงถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องต่อศาล ขอให้ตั้งเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายตาม ป.พ.พ. มาตรา 1713 วรรคหนึ่ง

5.4 ปัญหาเรื่องรัฐ

รัฐ เป็นผู้ได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกหรือไม่ ในเรื่องนี้มีข้อพิจารณาว่าในกรณีที่มรดกไม่มีผู้รับนั้น ย่อมตกทอดแก่แผ่นดินตามมาตรา 1753 ปัญหาว่าแผ่นดินหรือรัฐนี้จะเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอหรือไม่ ศาลฎีกาได้เคยมีคำวินิจฉัยว่า แม้มรดกจะตกทอดแก่แผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่ใช่ทายาท เป็นผลให้เจ้าหนี้ของมรดกไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้ เจ้าหนี้ของมรดกจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้¹⁷ นักกฎหมายบางท่านเห็นว่ารัฐหรือแผ่นดินสามารถร้องขอได้โดย กระทรวงการคลังควรที่จะเป็นผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดินยิ่งกว่า¹⁸ เพราะเมื่อเจ้าหนี้ของมรดกเป็นผู้จัดการมรดกเสียเองอาจทำเพื่อประโยชน์ของตนเองและดำเนินการไปโดยไม่ชอบเป็นผลเสียแก่แผ่นดินได้ เช่นเมื่อได้รับชำระหนี้ของตนเสร็จ ก็อาจปล่อยปละละเลยไม่ติดตามเอาทรัพย์สินเพื่อส่งมอบให้กระทรวงการคลังต่อไป¹⁹

ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าการที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้มรดกจะตกทอดแก่แผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่ใช่ทายาทนั้นเพราะ ประการแรก ทายาทที่สามารถรับมรดกได้นั้นจะต้องมีสภาพบุคคลในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่ในกรณีของแผ่นดินนี้ ศาลไทยถือเป็น

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1695/2531 (ประชุมใหญ่) กองมรดกที่ไม่มีทายาทนั้น แม้มรดกจะตกทอดแก่แผ่นดิน แผ่นดินก็มีใช่ทายาท เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้จนกว่าจะได้ตั้งผู้จัดการมรดกขึ้น และหากไม่มีผู้จัดการมรดกอยู่ตรวจใดเจ้าหนี้ก็ไม่มีทางได้รับชำระหนี้ได้โดยการที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จากกองมรดกขึ้นอยู่กับการที่กองมรดกมีผู้จัดการมรดก ในกรณีเช่นนี้จึงต้องถือว่าเจ้าหนี้เป็นผู้มีส่วนได้เสียและมีสิทธิร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ ส่วนปัญหาที่ว่าสมควรตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่นั้น แม้ผู้ร้องเป็นเจ้าหนี้ของมรดกซึ่งตามปกติย่อมมีส่วนได้เสียเป็นปฏิบัติต่อกองมรดก แต่เมื่อไม่ปรากฏว่ามีผู้มีส่วนได้เสียอื่นอีก และพนักงานอัยการมิได้คัดค้าน จึงสมควรตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกได้

* ดูภาพถ่ายคำพิพากษา ในภาคผนวก ค

¹⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, น. 358., อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, น. 265.

¹⁹ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, “เจ้าหนี้ของมรดกกับการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก”, เอกสารภาษีอากร, ฉบับที่ 264, ปีที่ 22, น. 103, (กันยายน 2546)

แนวทางเดียวกันตลอดมาว่าแผ่นดินหรือรัฐไม่ใช่นิติบุคคลและไม่มีสภาพบุคคลแผ่นดินจึงไม่ใช่ทายาท²⁰ การที่มรดกสามารถตกแก่แผ่นดินได้เพราะกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ประการที่สอง ผู้ร้องในคดีนี้คือเจ้าหนี้มรดกแต่เพียงผู้เดียว โดยที่พนักงานอัยการไม่ได้คัดค้าน ปัญหาว่าหากพนักงานอัยการคัดค้านผลจะเป็นประการใด ถ้าศาลเห็นพ้องกับคำคัดค้านของพนักงานอัยการศาลก็จะไม่ตั้งเจ้าหนี้ผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดก และให้มรดกตกทอดแก่แผ่นดิน แต่ทั้งนี้ก็ไม่ตัดสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนแม้ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดก ประการที่สาม มาตรา 1753 บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับแห่งสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้กองมรดก เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่มีทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมหรือการตั้งมรดกนิยามตามพินัยกรรมมรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน” การที่กฎหมายบัญญัติว่าภายใต้บังคับแห่งสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้กองมรดก... จึงเป็นเหตุให้เมื่อเจ้าหนี้กองมรดกร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกศาลจึงพิจารณาถึงสิทธิของเจ้าหนี้กองมรดกก่อน แต่การที่ศาลฎีกาวินิจฉัยต่อมาว่าแผ่นดินไม่อาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการได้นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าในเรื่องการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนี้ ผู้ที่สามารถร้องขอได้นั้นมี 3 ประเภท คือ ทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย และพนักงานอัยการ ดังนั้นในเรื่องมีส่วนได้เสียนี้ผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกอาจมีสถานะเป็นทายาทอย่างเดียว เป็นผู้มีส่วนได้เสียเพียงประการเดียว หรือมีสถานะเป็นทั้งทายาทและผู้มีส่วนได้เสียก็ได้²¹ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับในกรณีของแผ่นดินนี้แม้มิใช่ทายาทแต่ก็เป็นผู้ที่ได้มรดกของผู้ตายโดยผลแห่งกฎหมาย และเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายมรดกก็ย่อมตกทอดแก่แผ่นดิน²² ดังนั้นเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

²⁰ โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 724/2490

²¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 108/2548 ผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ไม่จำเป็นต้องเป็นทายาทโดยตรง หากมีส่วนได้เสียในกองมรดกของผู้ตายก็มีสิทธิร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกได้...

²² มีข้อพิจารณาว่าหากเป็นมรดกตกทอดแก่แผ่นดินนั้นจะตกทอดเมื่อใด เพราะมาตรา 1599 บัญญัติแต่เพียงว่า “เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท” แต่เมื่อแผ่นดินไม่ใช่ทายาทจะบังคับตามมาตรานี้ได้หรือไม่ ในประเด็นนี้ยังไม่มีแนวคำพิพากษาของศาลหรือแนวคิดในทางตำราอธิบายไว้ ผู้เขียนเห็นว่าสามารถใช้มาตรา 1599 บังคับในกรณีที่มรดกตกทอดแก่แผ่นดินได้ ในฐานะกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งตามมาตรา 1753, 1599 ประกอบมาตรา 4

ทรัพย์สินของเจ้ามรดกจึงตกทอดแก่แผ่นดินโดยผลของกฎหมายทันทีที่เจ้ามรดกตาย แผ่นดินหรือรัฐโดยกระทรวงการคลังย่อมน่าจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้

ปัญหาอาจมีต่อมาว่า เมื่อแผ่นดินสามารถร้องตั้งผู้จัดการมรดกได้ แล้วจะขอให้แผ่นดินเองโดยกระทรวงการคลังเป็นผู้จัดการมรดกได้หรือไม่ เห็นว่าสามารถกระทำได้แม้ว่าการตั้งผู้จัดการมรดกจะต้องพิจารณาตามมาตรา 1718 กล่าวคือผู้จัดการมรดกต้องไม่เป็นผู้เยาว์ คนวิกลจริต หรือคนล้มละลาย แต่ตามมาตรา 1718 นี้ใช้เฉพาะกรณีที่บุคคลธรรมดาร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกเท่านั้น²³ แผ่นดินหรือรัฐโดยกระทรวงการคลังนี้จึงเป็นผู้จัดการมรดกได้

5.5 ปัญหาเรื่องผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทายาททั้งปวง ให้จัดการมรดกแทนทายาท

ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทายาททั้งปวงให้จัดการมรดกแทนทายาท จะเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่ ศาลฎีกาตัดสินว่า²⁴ ไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือทายาท จึงไม่มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งในเรื่องนี้นักกฎหมายท่านหนึ่งเห็นว่า การที่ทายาทพร้อมใจกันให้จัดการมรดกตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เพราะเป็นตัวแทนของทายาททุกคนในการจัดการทรัพย์สินมรดกตามมาตรา 1745 และในการตั้งผู้จัดการมรดกห้ามมีบทบัญญัติให้ศาลต้องตั้งทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้นเป็นผู้จัดการมรดก ศาลอาจตั้งบุคคลอื่นตามคำร้องที่

²³ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, น. 266.

²⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 387/2518 “ผู้ร้องมิได้เป็นผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย และมีได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในกองมรดก เพียงแต่ทายาททั้งหลายพร้อมใจกันทำสัญญาประนีประนอมยอมความกำหนดให้ผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตาย ดังนี้ถือไม่ได้ว่าผู้ร้องมีส่วนได้เสียอันจะพึงมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกของผู้ตายตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713 และจะถือว่าทายาทโดยธรรมทั้งหมดเป็นผู้ยื่นคำร้องขอต่อศาลเอง ให้ตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายไม่ได้ เพราะตามเนื้อความแห่งสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวมิได้มอบอำนาจให้ผู้ร้องร้องขอแทนทายาท เมื่อผู้ร้องไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะร้องขอเช่นนี้ จึงใช้สิทธิทางศาลตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหาได้ไม่”

เห็นสมควรได้ ยิ่งกว่านั้นหากศาลถือว่าบุคคลที่ทายาทพร้อมใจกันให้จัดการมรดก ไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในการที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว ก็เท่ากับศาลถือว่าสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างทายาทเหล่านี้ไม่มีความหมาย ทั้งที่จริงแล้วทายาทพร้อมใจกันบังคับกันได้ ถ้ามีการผิดสัญญาประนีประนอมยอมความ²⁵

ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าการร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกนั้น ก็เพื่อประโยชน์ในการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตายเพื่อแบ่งปันแก่ทายาทให้แล้วเสร็จ ศาลควรตีความโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้มีการจัดการมรดกให้บรรลุผล ดังนั้นจึงไม่ควรที่จะจำกัดบุคคลที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไว้โดยเคร่งครัดตามกฎหมายจนเกินไป หากเห็นว่าบุคคลที่ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกจะเป็นประโยชน์เท่ากับ หรือดียิ่งกว่าบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ควรอนุญาตให้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ โดยตามคำพิพากษากฎีกานี้เห็นว่าแม้บุคคลภายนอกเป็นผู้ขอตั้งผู้จัดการมรดกแต่ก็โดยความยินยอมพร้อมใจของทายาททุกคน เสมือนว่าทายาทเป็นผู้ร้องขอเอง ศาลจึงควรพิจารณาสิทธิของผู้ร้อง แม้ว่าในทางปฏิบัติอาจมีทางแก้โดยให้ทายาทเป็นผู้ร้องขอตั้งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้จัดการมรดก แต่ก็เห็นว่าหากอนุญาตให้บุคคลที่ได้รับคามยินยอมจากทายาททุกคนสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้โดยตรงน่าจะถูกต้องกว่า

มีข้อพิจารณาว่า ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทายาทนี้ จะถือว่าเข้ามาร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกในฐานะใด ระหว่าง ทายาท หรือผู้มีส่วนได้เสีย เห็นว่าบุคคลดังกล่าวแม้จะเป็นผู้กระทำแทนทายาท แต่ความหมายของทายาทตามบทบัญญัติมาตรา 1713 น่าจะหมายถึงทายาทที่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก ไม่รวมถึงผู้ที่ทายาทมอบหมาย อย่างไรก็ตามเมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับมอบหมายจากทายาทย่อมมีฐานะเป็นตัวแทน ที่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนหากเกิดความเสียหาย จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713 ได้

²⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก น.